Ольга САКАЛЬ,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)
e-mail: olia.sakal3@gmail.com

Науковий керівник:
Марія ШПАК,
доктор психологічних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри початкової освіти
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ: СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ТА ПОКАЗНИКИ

Психологічна готовність до школи є складним і багатокомпонентним утворенням, яке формується протягом дошкільного дитинства та забезпечує можливість прийняття дитиною нової соціальної позиції школяра.

А. Богуш, досліджуючи проблему підготовки дітей до школи у вимірі дошкільної зрілості, пов’язує готовність дитини з комплексом взаємопов’язаних характеристик, які забезпечують її успішний перехід до нового етапу навчання. О. Таран визначає психологічну готовність до шкільного навчання як комплексну характеристику дитини, що відображає рівень розвитку психологічних якостей і виступає важливою передумовою її входження в нове соціальне середовище [3, с. 6].

У структурі психологічної готовності до навчання у школі виокремлюють п’ять взаємопов’язаних компонентів: мотиваційний, інтелектуальний (когнітивний), емоційно-вольовий, особистісний та соціально-комунікативний. Такий підхід дає змогу розглядати психологічну готовність дитини до навчання у школі не як сукупність ізольованих характеристик, а як цілісну систему взаємопов’язаних психологічних новоутворень.

Мотиваційний компонент готовності відображає ставлення майбутнього першокласника до навчання, школи, учителя та самої позиції школяра. Його сформованість виявляється у виникненні внутрішньої

потреби в навчанні, прагненні до отримання нових знань, позитивному ставленні до шкільного життя та усвідомленні соціальної значущості навчання. До показників мотиваційного компонента належать: позитивне ставлення до школи; бажання вчитися; інтерес до отримання нових знань; прагнення виконувати навчальні завдання; сформованість внутрішньої позиції школяра; розуміння значущості навчання; здатність приймати майбутні шкільні обов'язки.

Інтелектуальний, або когнітивний, компонент готовності характеризує рівень розвитку пізнавальної сфери дитини, який забезпечує можливість засвоювати нову інформацію, встановлювати зв'язки між явищами, виконувати розумові операції та діяти відповідно до поставленого завдання.Важливе значення мають також розвиток сприймання, уваги, пам'яті та мислення. Дитина, яка вступає до школи, має бути здатною слухати пояснення дорослого, виділяти основне, утримувати увагу на завданні, запам'ятовувати необхідну інформацію та використовувати її у навчальній діяльності.

До показників інтелектуального компонента належать: рівень розвитку мислення; сформованість операцій аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення та класифікації; розвиток сприймання; довільність уваги; достатній рівень пам'яті; сформованість уяви; орієнтацію в просторі та часі; загальну обізнаність про навколишнє середовище. Таким чином, інтелектуальний компонент створює когнітивну основу для оволодіння навчальною діяльністю та забезпечує можливість дитини переходити від безпосереднього практичного досвіду до більш узагальнених способів пізнання.

Емоційно-вольовий компонент готовності характеризує здатність дитини регулювати власну поведінку, контролювати емоційні реакції, діяти відповідно до поставленої мети та долати посильні труднощі.

Емоційна складова передбачає здатність дитини розуміти та називати власні емоції, адекватно реагувати на успіхи й невдачі, приймати оцінювання дорослого, переживати ситуації тимчасової невдачі без втрати інтересу до діяльності. Вольова складова проявляється в цілеспрямованості, наполегливості, організованості, самоконтролі та здатності доводити розпочату справу до завершення. .До основних показників цього компонента належать: довільність поведінки; здатність

діяти за правилом та інструкцією; концентрація уваги; самоконтроль; здатність долати посильні труднощі; емоційна стійкість; адекватна реакція на оцінювання; наполегливість і цілеспрямованість [1, с. 158–163].

Особистісний компонент є важливою складовою психологічної готовності, оскільки вступ до школи передбачає не лише засвоєння нової діяльності, а й прийняття дитиною нового соціального статусу.

Важливими показниками є також самостійність і відповідальність. Майбутній першокласник має вміти виконувати доступні вікові завдання без постійної допомоги дорослого, дотримуватися правил поведінки, виконувати доручення вчителя та відповідати за результат власних дій. Окрему увагу слід приділити навичкам самообслуговування, адже вони безпосередньо пов’язані з автономністю дитини в умовах шкільного життя. Дитина має бути здатною самостійно виконувати доступні гігієнічні процедури, користуватися особистими речами, підтримувати порядок на робочому місці та організовувати власну діяльність у межах вікових можливостей.

Соціально-комунікативний компонент характеризує здатність дитини ефективно взаємодіяти з дорослими та однолітками, дотримуватися правил соціальної поведінки, співпрацювати, домовлятися та використовувати мовлення як засіб спілкування і навчальної взаємодії.

Комунікативна складова охоплює мовленнєву готовність дитини. Мовлення є необхідним засобом не тільки спілкування, а й засвоєння навчальної інформації, формулювання власної думки, постановки запитань, звернення по допомогу та взаємодії з учителем і однокласниками. [2, с. 220–226].

Соціальна складова передбачає здатність дитини встановлювати та підтримувати позитивні взаємини з однолітками й дорослими, дотримуватися правил поведінки, уміння працювати в команді, домовлятися, враховувати позицію іншої людини та виявляти емпатію.

До показників соціально-комунікативного компонента належать: сформованість діалогічного та монологічного мовлення; достатній словниковий запас; уміння слухати й розуміти звернене мовлення; здатність чітко висловлювати власну думку; уміння звертатися по допомогу; здатність взаємодіяти з однолітками та дорослими; дотримання правил

поведінки; готовність до співпраці; розвиток емпатії та здатності враховувати позицію іншої людини.

Отже, психологічна готовність дитини до навчання у школі є цілісним багатокомпонентним утворенням, у якому всі структурні складові взаємопов'язані та взаємодіють між собою.Мотиваційний компонент забезпечує позитивне ставлення до навчання та прийняття позиції школяра; інтелектуальний – необхідну пізнавальну основу навчальної діяльності; емоційно-вольовий – здатність регулювати поведінку та долати труднощі; особистісний – самостійність, відповідальність, адекватну самооцінку та прийняття нового соціального статусу; соціально-комунікативний – здатність взаємодіяти з дорослими й однолітками та використовувати мовлення у процесі навчання.

Списоквикористаних джерел:

1. Богуш А. М. Підготовка дітей до школи у вимірі дошкільної зрілості. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки.* 2015. Вип. 67. С. 158–163.

2.Паласевич І. Л. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання в школі як лінгводидактична проблема. *Педагогічні науки: теорія та практика.* 2020. № 2. С. 220–226.

3. Таран О. П. Психологічна готовність дитини до школи. Київ : Шкільний світ, 2010. 128 с.